

Verslag n.a.v. vijfde (laatste) consultatiefase (7 mei t/m 11 augustus 2019)

Ontwikkelteam Kunst & Cultuur

1. Achtergrond

In maart 2018 zijn 9 ontwikkelteams met daarin leraren en schoolleiders uit het primair en voortgezet onderwijs begonnen met de ontwikkeling van bouwstenen voor de leergebieden Nederlands, Engels/Moderne vreemde talen, Rekenen & Wiskunde, Digitale geletterdheid, Burgerschap, Kunst & Cultuur, Mens & Maatschappij, Mens & Natuur en Bewegen & Sport. Deze bouwstenen vormen de basis voor de herziening van kerndoelen en eindtermen.

De ontwikkelteams werkten in ontwikkelsessies per leergebied aan 1) een visie, 2) grote opdrachten 3) bouwstenen van kennis en vaardigheden voor het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs en 4) aanbevelingen voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Na elke ontwikkelsessie volgde een consultatieperiode waarin de ontwikkelteams inbreng verzamelen op hun (tussen)producten. In het consultatieverslag beschrijft het ontwikkelteam de keuzes die zij hebben gemaakt bij het verwerken van deze inbreng. U kunt alle tussenproducten en consultatieverslagen tot nu toe vinden op onze website: <https://curriculum.nu/tussenproducten-en-feedback/>.

Dit consultatieverslag beschrijft het verloop van de vijfde en laatste consultatieperiode (7 mei t/m 11 augustus 2019) van het ontwikkelteam Kunst & Cultuur: de reacties die het team heeft ontvangen en de manier waarop zij deze hebben benut om de bouwstenen vorm te geven, wordt op hoofdlijnen beschreven. Meer informatie over de aanpak van het gehele consultatieproces leest u in de bijlage bij dit document.

In de vijfde consultatieperiode is ook algemene, leergebied-overstijgende feedback verzameld. Over deze algemene feedback is een separaat consultatieverslag opgesteld; ook dat verslag is te vinden op onze website.

2. Samenvatting ontvangen feedback op de eindproducten Visie, Grote Opdrachten, Bouwstenen en Aanbevelingen Bovenbouw

Op 7 mei 2019 is het nieuwe conceptvoorstel voor het Leergebied Kunst & Cultuur verschenen: visie, grote opdrachten, de complete set van bouwstenen po en vo onderbouw en aanbevelingen voor vo bovenbouw.

In de vijfde en laatste consultatieperiode heeft het ontwikkelteam opnieuw veel constructieve feedback gehad en ook positieve reacties ontvangen. Het ontwikkelteam is erg blij en dankbaar voor deze betrokkenheid en de waardevolle bijdragen. Het team heeft alle feedback weer zorgvuldig bestudeerd, gewogen en waar passend verwerkt.

Er zijn in deze consultatieperiode (7 mei t/m 11 augustus) 41 inzendingen ontvangen in de online feedbacktool. Een aantal van deze inzendingen is samengesteld op basis van input van een (veel) grotere groep mensen. Verder hebben leden van het ontwikkelteam op 17, 18, 19 en 21 juni in consultatiebijeenkomsten georganiseerd door LKCA gesproken met een verscheidenheid aan mensen uit het kunst- en cultuurveld, Op 22, 29

mei en 5 juni vonden er consultatiebijeenkomsten plaats die door curriculum.nu waren georganiseerd.

Ook is er schriftelijke feedback ontvangen van en een uitgebreid gesprek geweest met de vakexperts Kunst & Cultuur. Tot slot zijn er nog gesprekken gevoerd met de VLS en de Raad voor Cultuur.

De belangrijkste aandachtspunten die uit al deze bronnen van feedback naar voren kwamen:

- Sterke behoefte vanuit het veld om de eigenheid en herkenbaarheid van de kunstdisciplines zichtbaar afzonderlijk te laten bestaan (ook al is er ook veel waardering voor de gezamenlijke taal en de aangebrachte samenhang tussen de disciplines)
- Suggesties om de visie aan te scherpen, met name t.a.v. de functie, definitie en eigenheid van kunst (t.o.v. cultuur of andere leergebieden).
- Zorgen over overladenheid van het voorgestelde programma (is het niet te veel) en het ambitieniveau van bepaalde bouwstenen;
- Verschillende voorstellen om de indeling van de grote opdrachten en bouwstenen aan te passen of bijv. bouwstenen samen te voegen
- Diverse, ook redactionele, suggesties voor aanscherping van de visualisatie en de gehanteerde definities (o.a. de definities van kunst en
- Consequenter gebruik van de gehanteerde terminologie, begrippen en definities in alle teksten.
- Verschillende suggesties voor aanpassing van de bouwsteen 'innovatie'
- Behoefte aan om meer aandacht in de producten te besteden aan o.a. diversiteit en inclusie, cultureel erfgoed, samenwerken, beleven (zintuiglijke ervaring), niet-westerse kunst, het ervaren van cultuur *buiten* de school.
- Het aanscherpen van de (generieke) aanbevelingen

Het ontwikkelteam is ook erg blij met het enquête-onderzoek van VONCK, VLS, BDD en VNK-e waaraan 71 PO en 185 VO leraren deelnamen. Een ruime meerderheid van de leraren in deze enquête-onderschrijft de voorstellen voor een nieuw curriculum Kunst en Cultuur zowel om vakinhoudelijke redenen (inspirerend, uitdagend, mooi) als om het belang ervan voor wat leerlingen erdoor leren kennen en kunnen. 'Het ontwerp is toekomstgericht, het is de hoogste tijd om te vernieuwen en te herijken', zijn reacties van deelnemers. Maar daarnaast is er ook scepsis en twijfel of het voorgelegde scenario haalbaar en uitvoerbaar is: het wordt gezien als te ambitieus, weinig zicht op implementatie. Ook worden er voorwaarden genoemd als dat er veel extra tijd en geld nodig is om dit te kunnen realiseren in het onderwijs. Ook wordt gewaarschuwd voor het niet te instrumenteel, te cognitief maken van de kunstvakken. Muziekleraren zijn echter minder positief, met name over het feit dat creativiteit/ artistiek- creatief- vermogen de basis vormt van de voorstellen, en dat de specifieke aspecten, kennis en vaardigheden van de muziekdiscipline te weinig zichtbaar zijn in de stukken.

Belangrijk is om te vermelden dat de verschillende feedbackgevers het niet altijd met elkaar eens zijn en soms strijdige suggesties doen.

3. Aanpassingen in de Visie, Grote Opdrachten, Bouwstenen en Aanbevelingen Bovenbouw

3a. Input en/of feedback verwerkt ten behoeve van de producten

De eigenheid van de kunstvakken

Uit de enquête van VONCK, VLS, BDD en VNK-e, uit het gesprek met VLS en andere reacties uit de feedback kwam naar voren dat er behoefte is om in de opbrengsten de eigenheid van de disciplines sterker te benadrukken. Gevraagd wordt om de vakinhoud van de verschillende kunstvakken verder uit te werken in alle bouwstenen en concreter te worden in kennis en vaardigheden. Bijvoorbeeld: bij dans je lichaam gebruiken in relatie tot de ruimte.

Het ontwikkelteam wil benadrukken dat elke discipline op een unieke manier bijdraagt aan de ontwikkeling van een leerling. De eigenheid van de kunstvakken komt tot uitdrukking in het vaste rijtje met uitingvormen die in de voorstellen steeds gehanteerd worden. Het gaat om '(bewegend) beeld, klank, woord en met beweging in relatie tot de ruimte of omgeving'. (Bewegend) beeld verwijst naar film en beeldende vorming, klank is de uitingvorm van muziek, en theater, poëzie en dans worden gevat in de zinsnede 'woord en met beweging in relatie tot de ruimte of omgeving'. Het ontwikkelteam heeft hier bewust voor gekozen om aandacht te vragen voor het eigene van de disciplines en ruimte te bieden aan nieuwe en andere kunstvormen. Erfgoed is een onderdeel van cultuur. In dit leergebied wordt erfgoed opgevat in een kunstzinnige context. Overige aspecten krijgen aandacht in andere leergebieden.

Innovatie

Grote Opdracht 4 en bouwsteen 4.1 'Innovatie' is voor het leergebied vernieuwend en anders. Veel respondenten, waaronder wetenschappers en vakverenigingen geven aan dat zij de term *innovatie* te hoog gegrepen vinden, te smal uitgewerkt, en/of te veel belicht vanuit de wetenschap of techniek. Een visie op kunst in combinatie met wetenschap en techniek ontbreekt. Ook wordt aangegeven dat deze Grote Opdracht te ambitieus is voor het primair onderwijs.

Het ontwikkelteam is het eens met deze feedback en gaat het begrip innovatie in de Grote Opdracht en de bouwsteen verbreden. Het gaat bij deze bouwsteen over 'kritisch maken'. Al werkend en makend komen leerlingen tot nieuwe inzichten, nieuwe vragen en nieuwe oplossingen. Leerlingen delen elkaars opbrengsten en laten zich daardoor inspireren. In de Grote Opdracht wordt er meer benadrukt dat het gaat over kritische creatieve maakstrategieën in het kader van (artistiek) onderzoek. Het begrip wordt in de begrippenlijst aangescherpt zodat het voor het primair onderwijs ook herkenbaar is.

Overladenheid: te hoge ambities of te lange teksten

Zowel vakexperts als andere feedbackgevers geven aan dat het aantal Grote Opdrachten en bouwstenen wel heel groot is, vooral voor het primair onderwijs. Het ontwikkelteam wil graag twee zaken scheiden: de visuele overladenheid (veel tekst) versus de zorg om overladenheid van het onderwijsprogramma in zijn totaliteit. Het ontwikkelteam wil benadrukken dat het voorstel gaat over het aanbod. Hoe scholen hier aandacht aan besteden is de verantwoordelijkheid van de school en de leraar. De leraar maakt een keuze uit het aanbod van grote opdrachten en bouwstenen en vertaalt dit in onderwijs

dat past bij de ambitie van de school en het niveau van de leerling. Het is aan de school er voor te zorgen dat het onderwijsprogramma in balans is.

Overige aanpassingen in de tussenproducten

Op basis van de ontvangen feedback heeft het ontwikkelteam verschillende aanpassingen aangebracht in de visie, grote opdrachten en bouwstenen:

- In de visie wordt de kern van kunst, en het belang van kunst en cultuur steviger onderbouwd.
- De samenhang met andere leergebieden, zoals Nederlands, is versterkt.
- De opsomming van (kunst)vakken in het leergebied en kunstvakken in de bovenbouw van vmbo, havo en vwo is aangevuld.
- De titels van grote opdrachten en de visualisatie zijn aangepast en gelijkgetrokken met elkaar.
- Een meer eenduidige en consistente formulering van kennis en vaardigheden in de bouwstenen.
- De fases (onderbouw PO, bovenbouw PO, onderbouw VO) zijn specifieker gemaakt in de bouwstenen.
- Meer aandacht voor het gegeven dat het ook gaat over ervaringen beleven en leren buiten school en dat een kunstbeleving actief en passief kan zijn.
- Meer aandacht voor niet-westerse kunst en verschillende culturele achtergronden van leerlingen.
- Betere uitwerking van brede vaardigheden als samenwerken, kritisch denken, zelfregulering, loopbaanoriëntatie in de Grote Opdrachten.
- Aanscherping van de generieke aanbevelingen, o.a. over de 21^e eeuwse theorie en een gemeenschappelijk (examen)programma binnen verschillende kunstdisciplines.

3b. Input en/of feedback niet verwerkt ten behoeve van de producten

Wijziging van de onderliggende systematiek en indeling van en aantal grote opdrachten en bouwstenen.

Enkele vakexperts en ontwikkelscholen signaleren een overlap tussen Grote Opdrachten en Bouwstenen. Vakexperts stelden een andere systematiek en indeling van de Grote Opdrachten voor, en daaruit voortkomend een reductie van het aantal Grote Opdrachten en bouwstenen. Hiermee zou de intrinsieke samenhang en logica kunnen worden versterkt. Ook in de online feedback werd gesuggereerd om Bouwstenen (bijv. 5, 6 en 7) samen te voegen.

Het ontwikkelteam heeft verschillende indelingen overwogen maar hier, gesterkt door de onderwijspraktijk in po en vo en de feedback van culturele instellingen, uiteindelijk niet voor gekozen. Met een andere indeling bestaat het risico, dat de beoogde uitwisseling tussen 'maken en betekenis geven' en 'meemaken en betekenis geven' uit beeld verdwijnt indien deze worden herschikt. Met het onderliggend kader bestaande uit 'maken en betekenis geven' en 'meemaken en betekenis geven' wil het ontwikkelteam duidelijk maken dat we binnen het leergebied Kunst & Cultuur meer aandacht willen voor 'betekenis geven' dan nu het geval is en dat 'betekenis geven' altijd samenhangt met maken of meemaken. Er is een wisselwerking tussen 'maken en betekenis geven' en 'meemaken en betekenis geven'. Het aantal Grote Opdrachten en de inhoud van de Grote

Opdrachten is door het veld (leraren po, vo en culturele instellingen) heel positief ontvangen. Zij geven aan het aantal en de inhoud representatief te vinden voor het leergebied. De Grote Opdrachten worden als zeer herkenbaar en praktisch toepasbaar beschouwd. Bij een geringer aantal Grote Opdrachten bestaat het risico dat de herkenbaarheid minder wordt en bepaalde Grote Opdrachten buiten beeld raken.

'Artistiek-creatief vermogen' versus reflectie centraal stellen

Het ontwikkelteam heeft ervoor gekozen het 'artistiek-creatief vermogen' centraal te laten staan, in plaats van de reflectie en reflexieve verbeelding, zoals voorgesteld door een van de vakexperts. Argumenten hiervoor waren o.a. dat de begrippen 'reflectie' en 'reflexief' in het onderwijsveld anders geïnterpreteerd worden dan in de context van kunst. De term 'artistiek-creatief vermogen' wordt in het onderwijsveld wel goed begrepen en herkend. Wel zal het begrip 'artistiek-creatief vermogen' nog beter worden uitgelegd.

Onderscheid tussen maak- en denkstrategieën

Twee vakexperts vinden de scheiding tussen maak- en denkstrategieën moeilijk. Hun argument is dat bij het maken (ook) denkvaardigheden nodig zijn. Het ontwikkelteam heeft enkele alternatieven overwogen maar uiteindelijk besloten om het onderscheid tussen beide te handhaven en de wisselwerking tussen beide duidelijker te maken in de eindproducten.

'Spel'

In de online feedback werd gesuggereerd dat 'spel' toegevoegd zou moeten worden aan de opsomming van (bewegend) beeld, woord, klank en beweging in relatie tot de ruimte en omgeving. Spel is een essentieel fenomeen van cultuur (toneelspel, toneelspeler, spelvormen). Spel is decennialang verbonden met theater en drama en een begrip in het jargon.

In overleg met studieleiders van vervolgoopleidingen is beslist dat spel te beperkend is als begrip voor de discipline theater: je bent niet altijd aan het spelen. De definitie die nu gehanteerd wordt in de Grote Opdrachten en bouwstenen past bij de huidige ontwikkeling. De opsomming blijft: (bewegend) beeld, woord, klank en met beweging in relatie tot de ruimte en omgeving.

Positionering van cultureel erfgoed

De zorg vanuit onder andere de Raad van Cultuur en de sector Cultureel erfgoed is dat erfgoed te weinig zichtbaar is binnen het leergebied, en verzocht is om bij de Grote Opdracht/bouwsteen 5 & 6 in de titel cultuur toe te voegen. Een maatschappelijke organisatie suggereerde om een aparte bouwsteen voor erfgoed en monumenten toe te voegen.

Het ontwikkelteam benadrukt dat kunst een onderdeel van de cultuur is. In het leergebied wil het ontwikkelteam zich voornamelijk richten op kunst en erfgoed in de kunstzinnige context. In Grote Opdrachten 5 en 6 komt cultureel erfgoed goed tot zijn recht. Ook in Grote Opdracht 7 zitten aanknopingspunten met erfgoed. Andere leergebieden die aandacht besteden aan cultuur en cultureel erfgoed zijn Mens & Maatschappij, burgerschap, Nederlands en Engels & Moderne Vreemde Talen.

3c. Input en/of feedback meenemen naar de vervolgfase

Vakspecifieke kennis en vaardigheden uitwerken in de bouwstenen

Onder andere Meer Muziek in de Klas vraagt om een duidelijkere uitwerking van de vakspecifieke kennis en vaardigheden in bouwstenen voor po en vo. Echter, deze opdracht heeft het ontwikkelteam niet gekregen. Aan het ontwikkelteam is gevraagd een visie, grote opdrachten en bouwstenen te ontwikkelen voor het leergebied als geheel, globaal van aard, samenhang (binnen het leergebied en tussen leergebieden) te bevorderen als ook de doorlopende leerlijn. In de vervolgfase kunnen afhankelijk van de opdracht vakuitwerkingen gemaakt worden.

Randvoorwaarden die dit curriculum bij implementatie vergen, zoals professionalisering van leraren.

Verschillende feedbackgevers geven aan te twijfelen of zichzelf, en hun collega's, over voldoende kennis en vaardigheden beschikken om deze bouwstenen adequaat uit te voeren. Het ontwikkelteam zal hiervoor suggesties geven in het definitieve voorstel.

BIJLAGE 1: TOELICHTING CONSULTATIEPROCES

Doel en werkwijze van het consultatieproces

Vanaf de start van Curriculum.nu is het uitgangspunt geweest dat op vaste momenten in het ontwikkelproces, de zogenaamde consultatierondes, feedback kon worden gegeven op de tussenproducten van de ontwikkelteams. Het doel van dit consultatieproces was meerledig:

- transparantie over de werkwijze;
- ruime gelegenheid om actief bij te dragen voor eenieder die dat wil en kan;
- voeden van de ontwikkelteams met ideeën, inzichten en commentaar uit de onderwijspraktijk, de wetenschap en de samenleving.

Er hebben vijf consultatierondes plaatsgevonden waarin mensen en organisaties gevraagd en ongevraagd hebben gereageerd op de tussenproducten en concrete consultatievragen van de negen ontwikkelteams. Hiervoor is een online feedbacktool ontwikkeld, die is gebruikt tijdens ronde twee tot en met vijf. Bij de vierde en vijfde consultatieronde zijn er, naast de online feedback, ook bijeenkomsten georganiseerd waar de ontwikkelteams over hun tussenproducten in gesprek zijn gegaan met belangstellenden (vooral leraren, maar ook experts, vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties en andere geïnteresseerden). Gedurende het gehele proces hebben andere partijen eigen bijeenkomsten en peilingen georganiseerd. Ook deze feedback is waar mogelijk benut.

In elke consultatieronde zijn steeds dezelfde stappen gehanteerd door de ontwikkelteams om (doorgaans in ca. vier tot zes weken na sluiting van de feedbackronde) de ontvangen feedback te analyseren en verwerken. De stappen werden ondersteund door de online feedbacktool en behelzen:

1. Analysefase: Enkele leden van elk ontwikkelteam bepalen gezamenlijk in een werksessie welke thema's uit de ontvangen feedback naar voren komen (denk aan thema's als meertaligheid, of samenhang binnen het leergebied). In een volgende werksessie worden rode lijnen (stellingen die de inbreng van meerdere feedbackgevers verwoorden, zoals denk aan 'elementen in bouwsteen X zijn te ambitieus voor het PO') uit de thema's gedestilleerd.
2. Waarderingsfase: Vervolgens geeft elke lid van het ontwikkelteam een individueel oordeel of een rode lijn wel of niet verwerkt moet worden in het tussenproduct en waarom. Daarna wordt in een gezamenlijke werksessie door het gehele ontwikkelteam bepaald welke rode lijnen wel en niet te verwerken.
3. Editfase: De ontwikkelteams bepalen in een werksessie gezamenlijk welke aanpassingen zij op basis van de feedback aanbrengen in hun (tussen)producten. Na afloop van elke consultatieronde licht elk ontwikkelteam in een consultatieverslag toe welke feedback zij hebben ontvangen en wat zij daarmee hebben gedaan¹. Dit verslag, evenals de ontvangen feedback, wordt openbaar gemaakt via www.curriculum.nu.

Opbrengsten van het consultatieproces

Naast de online feedback en de consultatiebijeenkomsten is op diverse andere manieren feedback ontvangen gedurende het gehele ontwikkelproces. In tabel 1 worden deze verschillende bronnen van feedback en het bereik daarvan kort samengevat.

¹ De consultatieverslagen zijn openbaar en in te zien via www.curriculum.nu

	Bronnen van feedback	Toelichting	Aantal betrokkenen
A	Online feedback in ronde 1 t/m 5	2711 feedback inzendingen	De 2711 afzenders hebben nog vele andere personen betrokken bij het opstellen van de feedback. Het aantal betrokkenen varieerde van ca. 2100 (ronde 4) tot ca. 8200 (ronde 5)
B	Consultatiebijeenkomsten georganiseerd door Curriculum.nu in ronde 4 en 5	vijf grote bijeenkomsten met deelsessies per leergebied	514 deelnemers kwamen naar de bijeenkomsten op 16, 23 januari, 22, 29 mei en 5 juni 2019
C	Bijdragen aan bijeenkomsten georganiseerd door andere partijen door curriculum.nu (doorlopend)	602 bijeenkomsten Plus 167 bijeenkomsten van ontwikkelscholen	onbekend
D	schriftelijke feedback van en gesprekken met vakexperts in ronde 3 en 5	Twee rondes schriftelijke feedback van en twee rondes gesprekken	40 vakinhoudelijke experts
E	Peilingen gehouden door andere partijen onder eigen achterban (doorlopend)	11 peilingen, o.a. van LAKS, Ouders&Onderwijs, KVLO, LKCA	5392 deelnemers

Tabel 1. Bronnen van feedback, toelichting en bereik

Online feedback in ronde 1 t/m 5

In tabel 2 is het aantal inzendingen online feedback per leergebied per feedbackronde weergegeven.

Leergebied	RONDE 1	RONDE 2	RONDE 3	RONDE 4	RONDE 5	TOTAAL
Bewegen & Sport	42	53	47	24	61	227
Burgerschap	105	89	82	41	105	422
Digitale Geletterdheid	64	51	47	21	56	239
Engels MVT	52	50	53	29	107	291
Kunst & Cultuur	78	49	71	34	41	273
Mens & Maatschappij	71	0	62	0	83	216
Mens & Natuur	94	78	64	0	90	326
Nederlands	75	64	79	31	70	319
Rekenen & Wiskunde	51	52	51	65	79	298
ALGEMENE FEEDBACK	0	0	0	0	100	100
TOTAAL	632	486	556	245	792	2711²

Tabel 2: aantal inzendingen in feedbacktool per ronde, per leergebied en in totaal

² Er zijn ook enkele brieven en e-mails met feedback ontvangen die niet (tijdig voor sluiting van de reactietermijn) via de feedbacktool zijn ingediend. In totaal gaat het om ca. 15-20 losse inzendingen. Deze inzendingen zijn in de hierna volgende statistieken NIET opgenomen, ook omdat veel van de relevante gegevens (zoals het aantal en type personen dat aan de inzending heeft bijgedragen) bij dergelijke e-mails niet werden aangegeven.

Wat opvalt is de grote diversiteit in het type organisaties dat feedback heeft ingestuurd: er waren o.a. 435 inzendingen van scholen, 260 van lerarenorganisaties (zoals vakverenigingen), 190 van maatschappelijke organisaties, en 165 van instellingen voor vervolgonderwijs (waaronder ook lerarenopleidingen).

De inzenders van de feedback hebben bovendien heel veel mensen betrokken bij het opstellen van de feedback³.

	RONDE 1	RONDE 2	RONDE 3	RONDE 4	RONDE 5
Aantal inzendingen	632	486	556	245	792
Aantal personen die hebben bijgedragen aan inzendingen (afgerond)	7600	6400	6200	2100	8200

Tabel 3: aantal inzendingen per ronde en aantal personen dat aan inzendingen heeft bijgedragen

Ook hier is sprake van een grote diversiteit:

- ca. 8500 leerlingen PO en VO, vooral via LAKS-peilingen en ontwikkelscholen benaderd;
- ca. 5500 leraren VO;
- ca. 2600 professionals uit MBO, HBO en WO;
- ca. 2900 leraren PO;
- ca. 2300 professionals uit een maatschappelijke organisatie;
- ca. 1750 ouders;
- ca. 1400 lerarenopleiders;
- ca. 750 personen uit het bedrijfsleven;
- Een relatief grote groep valt onder de categorie "anders", waar bijv. ook ruim 1700 ondertekenaars van een petitie over levensbeschouwing in het onderwijs.

De meeste feedback was positief-kritisch van toon en richtte zich op de inhoud van de tussenproducten. Negatieve reacties gingen met name over nut en noodzaak van de curriculumherziening en over het proces, in het bijzonder de vraag of er voldoende bekendheid en draagvlak onder leraren is. De inhoud van de feedback is in te zien op <https://consultatie.curriculum.nu/antwoorden/>. De wijze waarop deze feedback is verwerkt, is beschreven in de consultatieverslagen.

Consultatiebijeenkomsten

In ronde 4 en 5 zijn er voor en door elk ontwikkelteam consultatiebijeenkomsten georganiseerd om de (tussen)producten te bespreken met een brede groep betrokkenen. Het doel van deze consultatiebijeenkomsten was om:

- Feedbackgevers de gelegenheid te bieden om rechtstreeks in dialoog te gaan met de ontwikkelteams, maar ook met elkaar;
- Ook onderwerpen en werkvormen aan bod te laten komen, die zich minder goed leenden voor de online feedbacktool.

Een overzicht van bijeenkomsten en het aantal deelnemers is opgenomen in tabel 4.

³ De hier genoemde aantallen zijn gebaseerd op zelfrapportage door de inzenders. Vaak hebben dezelfde personen bijgedragen in meerdere rondes en/of aan meerdere leergebieden. De bijdragen per ronde kunnen daarom niet zondermeer bij elkaar worden opgeteld, omdat daarmee dubbeltellingen zouden ontstaan. Het precieze aantal individuen dat heeft bijgedragen aan de feedback is derhalve niet met zekerheid te bepalen.

De waardering van de deelnemers voor deze sessie was hoog⁴, bleek uit evaluatie achteraf. Met name was er waardering voor de gelegenheid om ook de inbreng van andere deelnemers te horen, en de openheid en belangstelling van de ontwikkelteamleden voor de input en de feedbackgevers.

leergebied	16 januari 2019	23 januari 2019	22 mei 2019 voor leraren PO/VO	29 mei 2019	5 juni 2019	TOTAAL
Bewegen & Sport	4	3	0	8	27	42
Burgerschap	18	17	12	5	9	61
Digitale Geletterdheid	10	4	6	6	6	32
Engels/MVT	7	17	14	9	9	56
Kunst & Cultuur	13	10	3	7	13	46
Mens & Maatschappij	14	12	7	6	2	41
Mens & Natuur	11	16	4	11	10	52
Nederlands	9	16	9	19	20	73
Rekenen & Wiskunde	3	14	11	8	8	44
Leergebiedoverstijgende deelnemers	19	31	0	7	10	67
TOTAAL	108	140	66	86	114	514

Tabel 4: aantal deelnemers per leergebied bij de door Curriculum.nu georganiseerde consultatiebijeenkomsten

Door andere partijen georganiseerde bijeenkomsten

Naast de 'eigen' consultatiebijeenkomsten verzorgden de leden van de ontwikkelteams en ondersteuners van Curriculum.nu regelmatig bijdragen (in de vorm van workshops, presentaties, e.d.) tijdens bijeenkomsten die door andere partners werden georganiseerd.

Gedurende het traject is aan zeker 602 van deze externe bijeenkomsten bijgedragen. Dat betreft zowel grote bijeenkomsten, zoals de congressen van de VO-raad en de AVS, als vele kleinere bijeenkomsten zoals studiedagen verspreid over het land die worden georganiseerd door schoolbesturen, (vak)verenigingen, meesterschapsteams, netwerkorganisaties e.d. In tabel 5 is het aantal bijeenkomsten per ontwikkelronde per leergebied opgenomen. NB: Het aantal deelnemers aan elk van deze bijeenkomsten is niet geregistreerd en dus ook niet opgenomen. Het aantal deelnemers aan dergelijke bijeenkomsten is niet geregistreerd, maar het gaat om duizenden personen.

leergebied	Ronde 1	Ronde 2	Ronde 3	Ronde 4	Ronde 5	TOTAAL
Bewegen & Sport	11	10	13	13	8	55
Burgerschap	13	15	19	4	2	53
Digitale Geletterdheid	6	13	7	8	4	38
Engels/MVT	18	18	22	3	4	65
Kunst & Cultuur	20	19	17	12	9	77
Mens & Maatschappij	7	7	8	4	4	30

Mens & Natuur	16	10	10	7	8	51
Nederlands	18	18	15	12	15	78
Rekenen & wiskunde	8	12	5	13	8	46
Leergebied-overstijgend	15	25	19	29	21	109
Totaal per fase	132	147	135	105	83	602

Tabel 5: aantal door externe partijen georganiseerde bijeenkomsten per leergebied, per ronde

Daarnaast hebben er 167 bijeenkomsten op ontwikkelscholen plaatsgevonden.